

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В УКРАЇНІ 2022

Науковий журнал
Заснований у 2011 р.

Щорічник

Головний редактор

БОЛТРИК Юрій, кандидат історичних наук

Редакційна колегія

БУЙСЬКИХ Алла, член-кореспондент НАН України

ГОРБАНЕНКО Сергій, кандидат історичних наук

ЗАЛІЗНЯК Леонід, доктор історичних наук, професор

ІВАКІН Всеволод, кандидат історичних наук

КУЛАКОВСЬКА Лариса, кандидат історичних наук

ЛИТВІНЕНКО Роман, доктор історичних наук, професор

МОЦЯ Олександр, член-кореспондент НАН України, професор

ОТРОЩЕНКО Віталій, доктор історичних наук, професор

ПОТЄХІНА Інна, кандидат історичних наук

САПОЖНИКОВ Ігор, доктор історичних наук

СКОРИЙ Сергій, доктор історичних наук, професор

ТЕРПИЛОВСЬКИЙ Ростислав, доктор історичних наук, професор

ФІАЛКО Олена, доктор історичних наук

ЧАБАЙ Віктор, член-кореспондент НАН України, професор

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Науковий журнал сучасних археологічних досліджень

Видання презентує щорічник, який готує до друку Польовий комітет Інституту археології НАН України. Містить інформаційні повідомлення про роботу археологічних експедицій поточного польового сезону.

Стане в нагоді науковцям, студентам і всім, хто стежить за розвитком сучасної української археологічної науки.

This issue is an almanac prepared for publication by the Field Committee of the Institute of Archeology of the National Academy of Sciences of Ukraine. It contains information about the work of archaeological expeditions during the reporting field season.

It will be useful for scientists, students, and everyone who follows the development of modern Ukrainian archaeological science.

Засновник та видавець:
Інститут археології
Національної академії наук України

Свідоцтво про реєстрацію ЗМІ:
ДК № 3991 від 24.02.2011 р.

Адреса редакції:
Польовий комітет ІА НАН України
просп. Володимира Івасюка, 12, м. Київ 04210
тел.: (044) 254-11-37, 254-11-66
факс: (044) 418-33-06
e-mail: irkint1981@gmail.com

Офіційна сторінка журналу:
Сайт «Спілка археологів України» [<http://www.vgosau.kiev.ua>] –
Бібліотека – «Археологічні дослідження в Україні»
[<http://vgosau.kiev.ua/biblioteka/avu-adu>]

Надруковано за постановою
редакційної колегії журналу

Усі права застережено. Передрук можливий
зі згоди редакції та авторів статей

Виходить за інформаційної підтримки
ВГО «Спілка археологів України»

В оформленні обкладинки використано фото вигляду на північно-східну стінку кар'єру стоянки Рубань та пренуклеус зі стоянки Рубань (фото О. Вотякової). Докладніше див.: О. Вотякова, Б. Рац, А. Весельський «Дослідження палеолітичної стоянки Рубань на Закарпатті»

ISSN 2709-8222 (print)
ISSN 2709-8230 (online)

© Інститут археології НАН України, 2023

Редактор: І. Тарасенко; оформлення обкладинки: А. Панікарський; верстка: С. Горбаненко

Підписано до друку 30.06.2023. Формат 60 × 84 1/8. Папір офсетний.
Друк офсетний. Гарнітура Antiqua. Обл.-вид. арк. 46,9.
Ум. друк. арк. 45,0. Наклад 100 прим. Зам.

Інститут археології Національної академії наук України; 04210, м. Київ,
проспект Володимира Івасюка, 12; www.iananu.org.ua.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виговтовлачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 6290 від 09.07.2018 р.

Тираж видруковано ТОВ «505», 10014, м. Житомир, вул. М. Бердичівська, 17А
тел.: 073-101-22-33, email: book_druk@i.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції України
серія ДК № 5609 від 21.09.2017 р.

ВІННИЦЬКА ОБЛАСТЬ		КИЇВ	
<p>ВІДЕЙКО, М., РУДЬ, В. Обстеження палацового комплексу біля с. Мала Клітинка на Вінничині 8</p> <p>КОРЖ, А., КОРОЛЕНКО, Я., КАРМАЗІНА, Л., ОЧЕРЕТНИЙ, С. Дослідження в центральній частині Вінниці 11</p> <p>КОРЖ, А., КОРОЛЕНКО, Я., КАРМАЗІНА, Л., ОЧЕРЕТНИЙ, С. Рятівні дослідження у м. Вінниця на вул. Мури, 7 14</p> <p>ШЕЛЕХАНЬ, О., РУДЬ, В., КРЮТЧЕНКО, О. Розвідки в Немирівському р-ні Вінницької обл. у 2021 р. 16</p>	<p>БІБІКОВ, Д., ДЯЧЕНКО, Д., ІВАКІН, В., БАРАНОВ, В. Науково-рятивні дослідження на вул. Нижньоюрківській, 2 (м. Київ) у 2021–2022 рр. 59</p> <p>БОБРОВСЬКИЙ, Т., ІВАКІН, В., ЗОЦЕНКО, І. Дослідження Вознесенських печер у Києві 63</p> <p>БОБРОВСЬКИЙ, Т., ІВАКІН, В., ЗОЦЕНКО, І. Дослідження нововиявленого архітектурного об'єкта XVII–XVIII ст. на вул. Володимирська, 24А 64</p> <p>ІВАКІН, В., ЗОЦЕНКО, І., БАРАНОВ, В. Науково-рятивні дослідження на вул. Олександрівська, 42А у м. Києві в 2021–2022 рр. 66</p> <p>ТАРАНЕНКО, С., ПЕФТІЦЬ, Д., МАХОТА, О., МИСЬКО, Ю. Археологічний сезон у Національному заповіднику «Києво-Печерська лавра» 68</p>		
ВОЛИНСЬКА ОБЛАСТЬ		КИЇВСЬКА ОБЛАСТЬ	
<p>БАЮК, В. Дослідження Білого будинку Лесі Українки у Колодяжному на Волині 19</p> <p>БАЮК, В. Охоронні роботи в історичній частині Луцька 23</p> <p>БАЮК, В. Відкриття залишків кафедрального Собору Святої Трійці у Луцьку 27</p> <p>БАЮК, В. Дослідження Парафіяльного Костелу Святої Трійці у Любомлі 30</p>	<p>БІБІКОВ, Д., ІВАКІН, В., ДЯЧЕНКО, Д., ШЕВЧЕНКО, Д. Археологічні дослідження на Київщині у 2021 р. 72</p> <p>ВІДЕЙКО, М. М., ВІДЕЙКО, М. Ю. Знахідки керамічних виробів з території с. Трипілля 76</p> <p>ГОЛЬОНКО, В., ПРЯДКО, О., ПАВЛИК, О., ТЕТЕРЯ, Д. Розвідки в басейні верхньої течії р. Супій у 2021 р. 78</p> <p>ГОТУН, І., ІВАКІН, В., ЗОЦЕНКО, І., ЛАВРОВ, В., ГУНЬ, М., КАЗИМІР, О., КУРЗЕНКОВ, М., КУБЛІЙ, М. Науково-рятивні роботи на городищі у Віті-Поштовій 82</p> <p>ГОТУН, І., ІВАКІН, В., КАЗИМІР, О., СУХОНОС, А., КУРЗЕНКОВ, М., ЧАЛИЙ, А. Попередні роботи в охоронній зоні селища Ходосівка-Фіалки 88</p> <p>ГОТУН, І., ІВАКІН, В., СУХОНОС, А., ГУНЬ, М., КАЗИМІР, О. Обстеження ділянки унікального поселення в уроч. Безодня в Лісниках 91</p> <p>ГОТУН, І., ІВАКІН, В., СУХОНОС, А., ГУНЬ, М., КАЗИМІР, О. Огляд зруйнованої частини поселення Ходосівка-Снігурове 94</p> <p>ГОТУН, І., ІВАКІН, В., СУХОНОС, А., ЛОЗНИЦЯ, Т., СИНИЦЯ, Є. Роботи на поселенні Білогородка-Зайцівське 97</p> <p>ГОТУН, І., КАЗИМІР, О., ЧАЛИЙ, А., ГУНЬ, М., КУРЗЕНКОВ, М., КУБЛІЙ, М. Науково-рятивні розкопки селища в уроч. Фіалки в Ходосівці 98</p> <p>ГОТУН, І., СОРОКІН, С., КАЗИМІР, О., ГУНЬ, М., ЛОЗНИЦЯ, Т., ІВАНОВА, О., КУБЛІЙ, М. Життя слов'ян переддержавного періоду за новими розкопками поселення Ходосівка-Козаків Яр 100</p> <p>ГОТУН, І., ТИШЕЧКО, Т., КАЗИМІР, О., ГУНЬ, М., КУРЗЕНКОВ, М., КУБЛІЙ, М. Стаціонарне вивчення поселення Лісники-Козин 106</p> <p>ІВАКІН, В., БАРАНОВ, В., ДЯЧЕНКО, Д., ГНЕРА, В. Археологічні дослідження поблизу с. Острів у Пороссі в 2021 р. 112</p> <p>ІВАКІН, В., БАРАНОВ, В., ДЯЧЕНКО, Д., КОЗАК, О., МАНІГДА, О., ШИРОУХОВ, Р., ШНЕЄВАЙС, Й. Дослідження археологічного комплексу «Острів-Сухоліси» 117</p> <p>ІВАКІН, В., БУЙСЬКИХ, А., ЗОЦЕНКО, І., СКОРОХОД, В., ЖИГОЛА, В., ГОТУН, І., ГНЕРА, В., БОРИСОВ, А., ШИДЛОВСЬКИЙ, П., СУШКО, А.</p>		
ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСТЬ			
<p>СТАРИК, О. Розвідка на теренах Нехворощанського монастиря Успіння Пресвятої Богородиці (XVII–XVIII ст.) у 2021 р. 35</p> <p>СТАРИК, О. Розкопки пам'ятки доби бронзи – раннього заліза поблизу с. Токівське у 2021 р. 38</p> <p>ШАБЕЛЬНИКОВА, І., ГУБРІЄНКО, П. Розвідки поблизу с. Радісне 40</p> <p>ЮРЧЕНКО, А., БУЦЬКИЙ, І. Дослідження гончарного центру VII ст. н. е. в балці Канцерці 42</p>			
ДОНЕЦЬКА ОБЛАСТЬ			
<p>ЗАБАВІН, В., БУЛИК, М., НЕБРАТ, С., ПОЛДОВИЧ, Ю. Розвідки на півдні Донецької обл. у 2021 р. 44</p> <p>ЗАБАВІН, В., НЕБРАТ, С. Дослідження двох курганів біля с. Комишувате на півдні Донеччини у 2021 р. 45</p>			
ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСТЬ			
<p>ГНЕРА, В., БОРИСОВ, А. Обстеження «Курган-Могили» на захід від с. Кутище Житомирського р-ну у 2021 р. 46</p> <p>ГНЕРА, В., ПЕТРАУСКАС, А., ТАРАБУКІН, О. Дослідження 2021 р. на Соборному майдані, 1 у Житомирі 48</p> <p>ГНЕРА, В., ПЕТРАУСКАС, А., ХАДАДОВА, М. Дослідження у м. Коростень біля церкви Різдва Пресвятої Богородиці у 2021 р. 49</p>			
ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСТЬ			
<p>ВОТЯКОВА, О., РАЦ, Б., ВЕСЕЛЬСЬКИЙ, А. Дослідження палеолітичної стоянки Рубань на Закарпатті 52</p>			
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСТЬ			
<p>ТКАЧУК, Т., КРЕХОВЕЦЬКИЙ, І., ФІГОЛЬ, А., ТЕЛЖЕНКО, С. Розвідки на нововиявленому поселенні культури лінійно-стрічкової кераміки Тустань у 2022 р. 56</p>			

Моніторинг на Київщині та Чернігівщині археологічних об'єктів, які постраждали від військової агресії росії 124

ПАВЛИК, О., ПРЯДКО, О., ГОЛЬОНКО, В. Розвідки на Переяславщині у 2021 р. 128

ПРЯДКО, О., ТЕТЕРЯ, Д., ПАВЛИК, О., ГОЛЬОНКО, В. Дослідження на теренах Переяславщини та Яготинщини у 2021 р. 131

ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСТЬ

ВОЙТОВИЧ, М., ЯКОВИШИНА, Я., ЛУЦИК, І. Розвідкові дослідження на території Миколаївської міської громади Стрийського р-ну 137

ГАВІНСЬКИЙ А., ЯКОВИШИНА Я. Дослідження поселень культури лійчастого посуду у Винниках на горі Жупан та Лисівка 142

ОСАУЛЬЧУК, О., ІЛЬЧИШИН, З. Пам'яткоохоронні роботи на поселенні римського і ранньослов'янського часу Сокольники 1 144

СИДОРОВИЧ, В., ОНИЩУК, Я., ГРИНЧИШИН, Б. Дослідження могильника пшеворської культури у с. Велика Діброва на Львівщині 150

МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛАСТЬ

ГОРБЕНКО, К., ЖИРОК, Ю. Попередні дослідження «ближнього передмістя» укріпленого поселення Дикий Сад (розкопи 26 і 27) 152

СМИРНОВ О., БОНДАРЕНКО Д. Нагляд за земляними роботами на території Куцурубської ОТГ Миколаївського р-ну 155

СМИРНОВ, Л., СМИРНОВ, О. Розвідки на правому березі р. Південний Буг у смузі зведення розв'язки на трасі М-14 156

СМИРНОВ, О., СМИРНОВ, Л., БОНДАРЕНКО, Д. Обстеження зони будівництва мостового переходу через р. Південний Буг у м. Миколаїв у 2021 р. 157

ОДЕСЬКА ОБЛАСТЬ

ГНЕРА, В., БОРИСОВ, А. Розвідки на теренах Болградського та Ізмаїльського р-нів у 2021 р. 160

ІВАНОВА, С., КОЛЕСНИЧЕНКО, А., САВЕЛЬЄВ, О., САВЕЛЬЄВА, К., СІНЕЛЬНИКОВ, О., КОВАЛЬСЬКИЙ, Л. Археологічні роботи в Одеській обл. 163

ІВАНОВА, С., КРАСНОЖОН, А. Дослідження на Приморському бульварі в Одесі в 2021 р. 166

ІВАНОВА, С., САВЕЛЬЄВ, О., САВЕЛЬЄВА, К., СІНЕЛЬНИКОВ, О., КОЛЕСНИЧЕНКО, А., КОВАЛЬСЬКИЙ, Л., ЛУГОВИЙ, О., ЖДАНОВ, Д. Дослідження в північних районах Одеської обл. та в м. Одеса 168

САПОЖНИКОВ, І., ОСАУЛЬЧУК, О., ІЛЬЧИШИН, З. Археологічні розвідки траси лінії електропередач 330 кВ Новоодеська – Арциз у 2022 р. 171

САПОЖНИКОВ, І., СІНЕЛЬНИКОВ, О., КОВАЛЬСЬКИЙ, Л. Дослідження західної частини фортеці Ізмаїл 174

САПОЖНИКОВ, І., СІНЕЛЬНИКОВ, О., КОВАЛЬСЬКИЙ, Л. Розвідки та експертизи в південних і центральних районах Одещини 183

ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ

НЕЧИТАЙЛО, П., КАЛАШНИК, Є., ПУГОЛОВОК, Ю. Дослідження на території Білицької та Новосанжарської громад Полтавського р-ну 188

ПУГОЛОВОК, Ю. Археологічні розвідки на території м. Полтава 192

РІВНЕНСЬКА ОБЛАСТЬ

ОКАТЕНКО, В., ПЕЛЯШЕНКО, К., ПШЕНИЧНИЙ, Ю., КАРМАЗІНА, Л., БОНДАРЧУК, О. Рятівні дослідження на території м. Острог (вул. Г. Острозької, 2б) 195

ОКАТЕНКО, В., ТЕЛЖЕНКО, С., ТКАЧУК, Т. Матеріали неоліту—енеоліту з пам'ятки «Культурний шар міста Острог» 208

ПШЕНИЧНИЙ, Ю., БАРДЕЦЬКИЙ, А. Дослідження багатошарового поселення Дубно—Острів Дубовець 210

ПШЕНИЧНИЙ, Ю., БАРДЕЦЬКИЙ, А. Результати шурфування під стінами палацу князів Любомирських Дубенського замку 215

ПШЕНИЧНИЙ, Ю., ТКАЧ, В. Нововиявлені пам'ятки археології в Дубенському р-ні 225

СУМСЬКА ОБЛАСТЬ

КАРАВАЙКО, Д., КАЧУРА, О., ОСАДЧИЙ, Є. Дослідження на посаді стародавнього Путивля 228

КОРЖ, А. Дослідження Басівського городища у 2021—2022 рр. 235

КОРЖ, А. Розвідки на території Верхнього Посулля 238

ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСТЬ

ДАНИЛЕЙКО, В. Дослідження на території Чортківського замку в 2022 р. 240

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ

БІЛЬКО, І. Розвідки на території Валківської територіальної громади Богодухівського р-ну 243

ГРЕЧКО, Д., ОКАТЕНКО, В., КРЮТЧЕНКО, О., ПЕЛЯШЕНКО, К. Археологічні дослідження на території м. Харків у 2021 р. 246

КРЮТЧЕНКО, О., БЕЛІМЕНКО, А., СУХОРИКОВА, К. Дослідження Коломацького городища скіфського часу у 2021 р. 255

ОКАТЕНКО, В. Дослідження Люботинського могильника скіфського часу у 2020—2021 рр. 257

ОКАТЕНКО, В., ПЕЛЯШЕНКО, К. Розкопки курганної групи «Циркуни-дачі» у 2020 р. 263

ПЕЛЯШЕНКО, К. Дослідження багатошарового поселення «Дергачі-Луки» у 2021 р. 266

ХЕРСОНСЬКА ОБЛАСТЬ

БІЛЯЄВА, С., ІЄВЛЕВ, М., ФІАЛКО, О., ЧУБЕНКО, О. Дослідження Південної Середньовічної та Очаківської експедиції 2021 р. 269

ГАВРИЛЮК, Н., МАТЕРА, М., ДЕПТУЛА, О., ШЕЛЄМЕТ'ЄВА, Т., ПЕТРАШИНА, П. Розкопки Консулівського городища у 2021 р. 271

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСТЬ

БАРДЕЦЬКИЙ, А., НЕЧИТАЙЛО, П. Ранні матеріали з розкопу 1 у м. Полонне 274

КАРМАЗІНА, Л., ЛЕВІНЗОН, Є. Нагляд за земляними роботами на вул. Госпітальна у м. Кам'янець-Подільський 278

НЕЧИТАЙЛО, П., ТИМЧУК, Д., ОМЕЛЬЧЕНКО, О. Дослідження у м. Городок у 2021 р. 280

НЕЧИТАЙЛО, П., ТИМЧУК, Д., ОМЕЛЬЧЕНКО, О., БОЛТАНЮК, П., ЛЕВІНЗОН, Є. Дослідження в місці облаштування додаткового входу з вул. Замкова до Музею мініатюр у Кам'янці-Подільському у 2021 р. 286

НЕЧИТАЙЛО, П., ТИМЧУК, Д., ОМЕЛЬЧЕНКО, О., КОРВІН-ПОТРОВСЬКИЙ, А., БОБРОВСЬКИЙ, Т., БАРДЕЦЬКИЙ, А., ГОЛУБ, В., МЕГЕЙ, В. Дослідження в Полонному в 2021 р. та знахідка свинцевої грамоти XII ст.	294
ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСТЬ	
БОЛТРИК, Ю., ОЧЕРЕТНИЙ, С. Залишки поселенських структур південної периферії Трахтемирівської агломерації (погляд із зони робіт Канівської експедиції ДП ОАС України)	304
КАРМАЗІНА, Л. Розвідки в Канівському р-ні у 2020 р.	314
КОРВІН-ПОТРОВСЬКИЙ, О., ОВЧИННИКОВ, Е., ЧЕРНОВОЛ, Д., ЖЕЛАГА, Д., ЧАБАНЮК, В. Дослідження Трипільської експедиції на поселенні Тальянки 2021–2022 рр.	316
КУШТАН, Д. Розкопки на території черкаського Подолу	323
СИВОЛАП, М., БОЛТРИК, Ю. Ольвійська монета-дельфінчик з округи Матронинського городища (поселення Погибельне)	331
ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСТЬ	
ПЕТРАУСКАС, О., ДІДЕНКО, С., РЕЙДА, Р., БОНДАР, К., МОСТОВИЙ, Д. Роботи на пам'ятці пізньоримського часу Бузовиця 1	334
ПЕТРАУСКАС, О., МОСТОВИЙ, Д. Дослідження ремісничого центру поблизу Комарова	335
ПЕТРАУСКАС, О., ШИШКІН, Р. Дослідження об'єкта склоробного виробництва на Подністрів'ї	336
ЧЕРНОВОЛ, Д., КОРВІН-ПОТРОВСЬКИЙ, А., КАРМАЗІНА, Л., ОКАТЕНКО, В. Дослідження на багатошаровій пам'ятці Волошкове 6 (Горби) ...	338
ЯКОВИШИНА, Я. Розвідки поблизу с. Макарівка на Буковині	342
ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСТЬ	
СИТИЙ, Ю., МЕЗЕНЦЕВ, В. Дослідження Батурина	344
МЕТОДИ ПРИРОДНИЧИХ НАУК В АРХЕОЛОГІЇ	
АРТЕМ'ЄВ, А., КАСЬКОВА, Л., ШЕРСТЮК, В. Антропологічні визначення кістяків з курганів у Полтавському та Чутівському р-нах Полтавщини в 2019 р.	345
АРТЕМ'ЄВ, А., КУЛАЙ, О., ШЕРСТЮК, В. Антропологічні визначення кістяків з курганів у Решетилівському р-ні Полтавщини в 2020 р.	346
ГОРБАНЕНКО, С. Палеоетноботанічні визначення 2020–2022 рр.	348
ГОРОБЕЦЬ, Л. Рештки птахів, виявлених під час археологічних досліджень 2020–2022 рр.	356
ГОШКО, Т., ВІДЕЙКО, М. Склад металу скарбу киммерійського часу із Середнього Поросся	358
КОВАЛЬЧУК, О. Визначення решток риб із археологічних пам'яток (за матеріалами розкопок 2013–2020 рр.)	362
КУБЛІЙ, М. Археозоологічні дослідження пам'ятки Вінниці (вул. Мури, 7)	364
КУБЛІЙ, М. Археозоологічні дослідження пам'ятки Полонне	366
КУБЛІЙ, М. Визначення кісток тварин із поселення в уроч. Медовуха 2021 р.	368
КУБЛІЙ, М. Огляд археозоологічних матеріалів Северинівського городища	370
КУБЛІЙ, М. Характеристика кісткових матеріалів із пам'ятки Дондор у Бессарабії	372
КУБЛІЙ, М. Археозоологічні дослідження Басівського городища за матеріалами розкопок 2022 р. .	373
КУЦОКОНЬ, Ю. Археοіхтіологічні визначення 2020–2022 рр.	375
ОКАТЕНКО, В., МІРОШНИЧЕНКО, М., СОЛОВЕЙ, В. Вплив кліматичних флуктуацій на еволюцію чорноземів Лісостепу України (за матеріалами кургану скіфської доби)	378
ЕКСПЕРИМЕНТ В АРХЕОЛОГІЇ	
ДЯЧЕНКО, А., ТИШЕЧКО, Т. Експериментальне студіювання окремих аспектів побуту слов'ян у Ходосівці	382

О. Вотякова, Б. Рац, А. Весельський

ДОСЛІДЖЕННЯ ПАЛЕОЛІТИЧНОЇ СТОЯНКИ РУБАНЬ НА ЗАКАРПАТТІ

Розвідки Середньопалеолітичної експедиції відділу «Археологічний музей» ІА НАН України у звітному сезоні зосереджувались в районі стоянки Рубань. Пам'ятка розташована в однойменному урочищі на теренах колишнього кар'єра, за 800 м на північно-східній околиці с. Горбки Берегівського р-ну Закарпатської обл. За 2 км на південний схід від стоянок Королево I, II. Безпосередньо стоянка локалізується на схилі високої пологої ранньоплейстоценової тераси лівого берега р. Тиса, висотою 206–213 м над рівнем моря. У 1970-ті рр. тут

було влаштовано кар'єр, в наслідок чого в південно-східній частині схилу були зняті верхні відклади. З часом, активний розмив поверхні схилу призвів до того, що на окремих ділянках утворились промоїни, в яких культурний шар практично виходив на поверхню. Саме тут у лесовому горизонті, насиченому залізо-марганцевими конкреціями, були знайдені перші кварцитові знахідки. Дослідження пам'ятки проходили в два етапи. На першому (у 2006–2008 рр.) роботи проведено в розкопі 1 (рис. 1), під час яких було розкопано площу в

Рис. 1. Загальний вигляд на стоянку Рубань; номерами позначено пункти збору сировини / артефактів

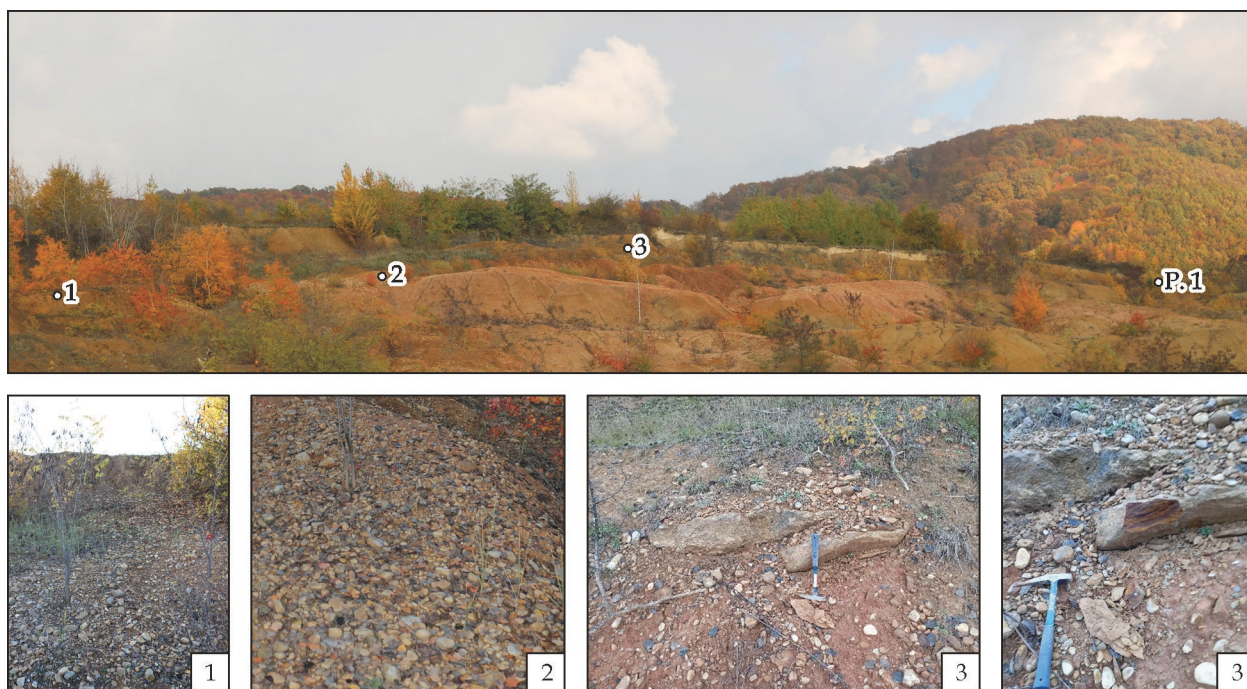

Рис. 2. Рубань, вигляд на північно-східну стінку кар'єру та виходи сировини, розкриті кар'єром

136 м², де було зафіксовано один компактний культурний шар потужністю 10–15 см, насичений кам'яними артефактами. Другий етап (у 2016–2017 рр.) – геоархеологічні роботи, під час яких була зроблена серія з 15 геологічних розчинок вздовж стінки кар'єру, що демонструє північно-східний профіль пологого давнього схилу до балки, яка розсікає терасу. В результаті, вдалося визначити стратиграфічну позицію культурного шару на стоянці: він залягає у верхах перехідного горизонту від прилуцького до удайського етапів та датований близько 74–64 тис. років тому.

Наразі розпочато третій етап досліджень, основним завданням якого є обстеження урочища та кар'єру з метою пошуку сировинних ресурсів стоянки, задля вивчення моделі їх використання давніми мешканцями, а також відбір еталонних зразків сировини для проведення експериментальної реконструкції технології обробки каменю. Попередньо було зроблено петрографічне визначення кам'яних артефактів з колекції здобутої в попередні роки. Було відібрано 22 еталонних зразки, враховуючи репрезентативність всіх варіантів сировини, наявних у зібранні. На підставі макроскопічного огляду цих артефактів можна зробити висновок, що переважна більшість кам'яних виробів виготовлена з різних типів кременистого пісковика (20 предметів), а також трапляється кременистий аргіліт (1 предмет) та вулканічний туф (1 предмет). Основна маса пісковиків складена зернами кварцу різного розміру (крупнозернисті, середньозернисті та дрібнозернисті), які зцементовані кременистим матеріалом. Геологічне джерело таких пісковиків та аргілітів

на Закарпатті фіксуємо і в первинній позиції залягання у відкладах, і в алювії річок. Враховуючи це, пошук відповідної сировини було зосереджено у зоні радіусом 2,5 км на території урочища в безпосередній близькості від стоянки (рис. 1: 1–8). Місця концентрації сировини фотографувалися, фіксувалися їх GPS-координати, сировина тестувалася на придатність до розколювання. Слід зазначити, що стоянка Рубань знаходиться на периферичній частині кар'єру бентонітових туфів, де у результаті антропогенної діяльності були розкриті товщі осадових порід ільницької світи пліоцену (рис. 2), яка складена глинами з прошарками алевролітів, пісковиків, туфів та туфітів, з лінзами лігнітів та конгломератів, які поширені в рівнинній частині Закарпаття, і перекриваються четвертинними гальчниками. Польовими дослідженнями було встановлено, що на околицях стоянки трапляються також конгломерати (рис. 2). На теренах кар'єру також розкриті четвертинні відклади, зокрема гальки колишніх алювіальних терас. У гальковому матеріалі, переважають різні види пісковиків, в основному це пісковики з глинистим та вапняковим цементом, зустрічаються також гальки сірих кременистих пісковиків. Серед алювіальних відкладів поширені також гальки метаморфічних порід, переважно – кварцитів. Беручи до уваги наявність осадового, а також метаморфічного компоненту галькового матеріалу, алювіальні відклади дослідженої території однозначно є результатом діяльності р. Тиса. З метою знайти та зафіксувати первинне положення галькового матеріалу було закладено дві зачистки (рис. 1; 3).

Рис. 3. Рубань, зачистки 16 (ліворуч) і 17 (праворуч)

Зачистка 16 шириною 2 м та глибиною 1,24 м розташована в середній частині західної стінки кар'єра (рис. 1). Верхня частина відкладів зруйнована потужними ерозійними процесами. На контакті світло-брунатного з вкрапленнями марганцевих конкрецій та плівок суглинку та сіро-зеленої, тріщинуватої з червоними заповненнями глини фіксується шар гальок великого та середнього розмірів зцементованих червоно-бурою глиною потужністю 30 см (рис. 3). Ймовірно, це залишки четвертинного галечника, який нашарувався на ільницьку світу.

Зачистка 17 шириною 1,5 м та глибиною 1,16 м, знаходиться в південно-східному напрямку від розкопу 1, в нижній частині балки, що розсікає терасу (рис. 1). У східному профілі зачистки, під світло брунатним суглинком з бурими марганцевими плівками та включеннями невеликих гальок, зафіксовано шар галечнику зцементований брунатною глиною, під яким світло брунатний тріщинуватий суглинок з сірими заповненнями та включеннями поодиноких гальок, під цим шаром залягає ще один щільний шар гальок (рис. 3). Ймовірно, тут мали місце ерозійні процеси пов'язані з утворенням балки, в результаті яких відклади розмивалися і галькова сировина виходила на поверхню. Саме тут, в нижній частині південно-східного сектору схилу, на якому розташована стоянка, у напрямку ближче до балки, в ерозійних промоїнах та на поверхні, зустрічається гальковий матеріал (рис. 1: 5–7). Також вище на цьому схилі фіксуються виходи кременистого пісковика, що формують іншу вищу терасу (рис. 1: 8). Ймовірно, що ці поклади галькової сировини і використовувались давніми мешканцями стоянки.

Слід зауважити, що склад сировини в зачистках, поверхневих зборах на схилах та в кар'єрі ідентичний. Всього було відібрано 27 зразків кременистого пісковика різних

розмірів. На жаль, не було поки що знайдено жодного зразка кременистого аргіліту, проте, ця сировина використовувалась досить рідко на стоянці (3 % від загальної колекції), можливо її приносили з більш віддаленої відстані.

Додатково, під час робіт, було проведено моніторинг стану культурного шару, який виявився незадовільним. Ерозійно-схилкові процеси продовжують руйнувати культурний шар як в безпосередній близькості від розкопу I, так і вище по схилу в північно-західному напрямку (рис. 1: 4), де на поверхні були знайдені сколи та їх фрагменти (рис. 4: 3–5). Також вниз по схилу від розкопу I (рис. 1: 5) в промоїнах, був знайдений пренуклеус (рис. 4: 7) та первинний відщеп (рис. 4: 6).

Разом з тим досить перспективним виявився пошук придатних для подальших археологічних робіт ділянок у західній частині пагорбу (рис. 1: 2, 3). У розмивах дороги, промоїнах та на поверхні схилу тут і раніше зустрічалися поодинокі знахідки з андезиту (гіалодациту). У цьому польовому сезоні було знайдено фрагмент андезитового відщепу з фасетованою опуклою площадкою (рис. 1: 2; 4: 2) та відщеп з потоншенням з кременистого пісковика (рис. 1: 3; 4: 1). Зазначимо, що збереженість поверхні андезитового артефакту, ймовірно, відповідає шару V стоянки Королево, цебто вона більш давня ніж середньопалеолітичні матеріали розкопу 1. Тому існує імовірність наявності іншого археологічного місцезнаходження на території урочища, який не пов'язаний із матеріалами попередніх розкопок.

У перспективі, дослідження пам'ятки потрібно зосередити на продовженні робіт в північно-західному напрямку від розкопу, та на шурфуванні, з метою визначення стратиграфічної позиції андезитових матеріалів, у західній частині урочища.

Рис. 4. Рубань, артефакти